

TOOLKIT VOOR ACTIEF BURGERSCHAPSONDERWIJS

Eva Kuijpers & Marijke van Voorthuijsen
Marnix Academie, Utrecht

Dag van het Partnerschap
8 april 2026

HOGESCHOOL

marnix academie

Medegefinancierd door
de Europese Unie

marnix academie **Programma**

1. Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap (OiSO) op de basisschool: waarom, wat en hoe? (8 minuten)
2. OiSO in het Marnix curriculum (8 minuten)
3. Verkennen toolkit A: Toolkit safari (15 minuten)
4. Verkennen toolkit B: Toolkit tapas (15 minuten)
5. Kansen en ondersteuning (10 minuten)
6. Meer weten? (3 minuten)

1. Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap (OiSO) op de basisschool: waarom, wat & hoe

Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap WAAROM?

- Opdracht: kinderen ontwikkelen tot actieve, sociaal betrokken burgers
- Kinderen ervaren dat ze 'het (positieve) verschil kunnen maken'
- Kinderen ervaren dat hun stem er effectief toe doet
- Bijdragen aan een rechtvaardige en duurzame samenleving

- In **Inspectie van het Onderwijs – *De Staat van het Onderwijs 2025*** wordt burgerschapsonderwijs expliciet als kernprobleem én prioriteit benoemd.
- De kritiek gaat niet alleen over *te weinig* doen, maar vooral over *hoe* scholen het doen.

Burgerschapsonderwijs

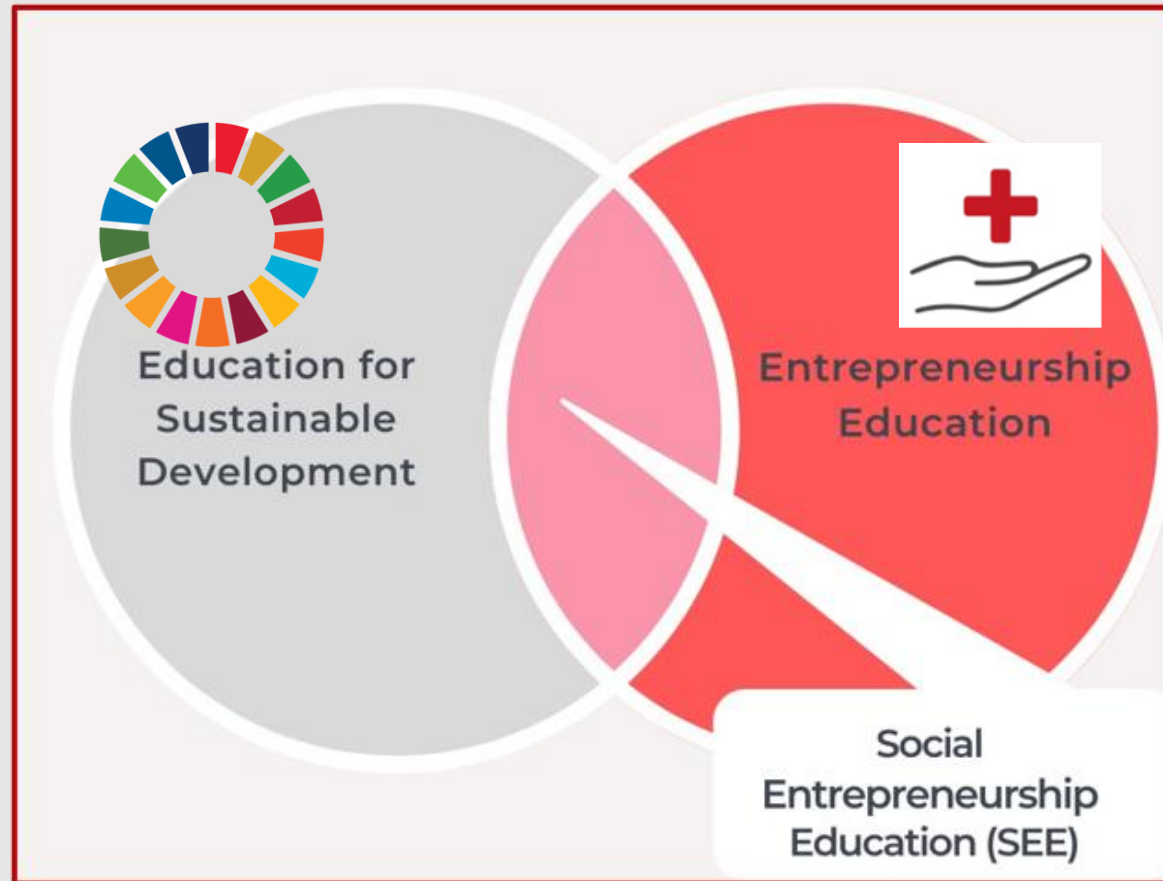
Kritiek o.a.:

- Actief burgerschap wordt niet expliciet geoefend
- Het blijft vaak bij losse activiteiten in plaats van structureel leren handelen
- Er is te weinig verbinding met de echte samenleving

Scholen slagen er nog onvoldoende in om leerlingen voor te bereiden op *actieve deelname aan de samenleving*.

Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap

WAT?

Lindner, J. (2018). Entrepreneurship education for a sustainable future. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 9(1), 115-127. doi:10.2478/dcse-2018-0009

Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap

WAT?

PEDAGOGISCHE DIMENSIE

Subject zijn

Persoonsvorming en ontdekken van eigen passies en drijfveren; Zoeken naar balans tussen wat wenselijk is voor jezelf, de ander en de wereld; Samen perspectief ontdekken
De Winter, M. (2017); Biesta, G. (2018)

MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE

Duurzame Ontwikkelings Doelstellingen

Zeventien doelen om van de wereld een betere plek te maken in 2030. Een mondiaal kompas voor uitdagingen als armoede, onderwijs en de klimaatcrisis.
Verenigde Naties (2015)

HANDELINGSGERICHTE DIMENSIE

Ondernemen

Het creëren van waarde door kansen te onderkennen en te benutten.

Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap

WAT?

“leren om vanuit compassie, empathie en zorgzaamheid, kansen voor het bijdragen aan duurzame ontwikkeling te onderkennen, om vervolgens ideeën te genereren en initiatieven te ontplooiën die een bijdrage leveren aan duurzame ontwikkeling”

A photograph of three young girls sitting at a table, engaged in a collaborative activity. They are all smiling and looking at a piece of paper on the table. The girl on the left is wearing a red and white striped shirt with a purple strap over her shoulder. The girl in the middle is wearing a red shirt and has her chin resting on her hand. The girl on the right is wearing a grey sweatshirt with a red heart logo and is holding a white marker. They appear to be drawing or writing on the paper. The background is slightly blurred, showing a classroom setting.

Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap HOE?

sociaal
ondernemen
in de klas

THEMA

HOE VOELT DE AARDE ZICH VANDAAG?

Betrokkenheid ontwikkelen, als uitgangspunt voor het aangaan van een probleem of uitdaging en de wens om dingen ten goede te veranderen.

Welke kansen zien we
om bij te dragen aan
een verandering ten
goede?

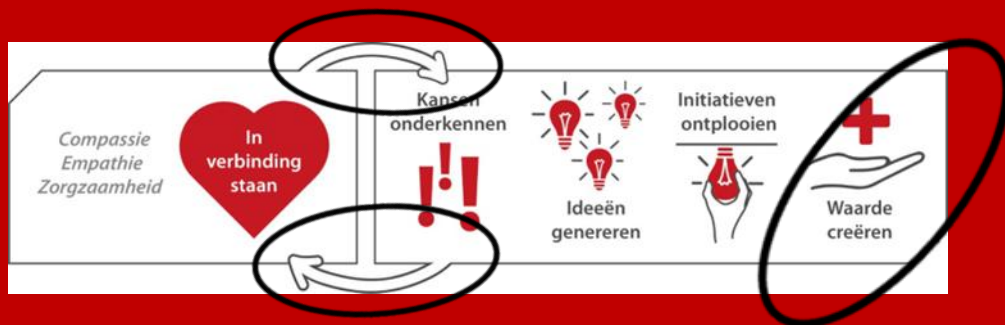

Welke ideeën hebben we, welk idee zullen we kiezen?

[Carla en Sena bedenken les over racisme | NOS Jeugdjournaal](#)

De gekozen ideeën worden gerealiseerd

De gecreëerde waarde wordt gevierd.
Kinderen reflecteren op het process,
hun persoonlijke ontwikkeling en de
impact die ze gemaakt hebben.

*Kinderen hebben zich ontwikkeld als
'changemakers'!*

2. OISO in het Marnix curriculum

sociaal
ondernemen
in de klas

De missie van de Marnix Academie (1)

We zijn als hogeschool een open leergemeenschap voor en door bekwame, betrokken en bevlogen onderwijsprofessionals met moed. Zo bouwen we samen aan een rechtvaardige en duurzame samenleving.

marnix academie

Marnix Academie, Strategische Koers 2022-2028

WWW.MARNIXACADEMIE.NL

marnix academie

De missie van de Marnix Academie (2)

Het is onze opdracht om onze studenten te inspireren om vanuit hun eigen waarden en inspiratiebronnen te ontdekken wat er in hun omgeving aan veranderingen nodig is, kansen te zien en waarde te creëren. Voor het kind in de groep, de gemeenschap en de wereld waarin zij professional.

Marnix Academie, Strategische Koers 2022-2028

Overzicht OiSO in Marnix curriculum

Studiefasen	Doelen	OWE	Lev-weken	S T U D I E C O A C H I N G
Propedeutische fase	Maatschappelijke betrokkenheid zelf ervaren, bewustzijn van rol als leerkracht	OWE1A Ik als leraar	-Marnix doet & ontmoet -Gastcollege kansengelijkheid	
Hoofd fase	Maatschappelijke betrokkenheid zelf ondernemen, Maatschappelijke betrokkenheid met kinderen ondernemen Open attitude ontwikkelen t.o.v. de Ander(en)	OWE3A Creatieve Kracht/internationale studiereis OWE5A Leren voor het leven	-Marnix Makerfair - Workshops: open dialoog aangaan met andere perspectieven -Intercultural collaboration	
Afstudeerfase	Bovenstaande doelen afhankelijk van de minor	<u>Keuzeminoren:</u> Cultuur & Identiteit Urban Education Crossing Borders Kids for Change	 sociaal ondernemen in de klas	

De Onderwijseenheid Leren voor het leven

Wat studenten en leerkrachten lastig vinden

Wat kan ik doen als kinderen

- niet direct een duurzame uitdaging in hun leefwereld kunnen zien?
- onvoldoende creatieve ideeën verzinnen?
- te veel ideeën hebben verzonnen en niet kunnen kiezen?
- moeite hebben met het kiezen van een haalbaar idee?
- zich niet allemaal eigenaar voelen van het idee?
- hun idee onvoldoende uitgediept hebben?
- niet planmatig aan de slag gaan?
- niet in gesprek gaan met direct betrokkenen bij de uitdaging?
- niet reflecteren op het proces dat zij doorlopen?

De Toolkit Sociaal Ondernemen in de klas

← ↻ 🔒 https://dnn2020.nl 🔍 🔊 ⭐ ☆ 👤 ... 🌐

 sociaal ondernemen in de klas Zoeken...

[THUIS](#) [AANPAK](#) [WERKVORMEN](#) [FAQ](#)

 Aanpak

 Wegwijzer

 Werkvormen

3. Verkennen toolkit (A): Toolkit Safari

Toolkit Safari

Doel: Ontdekken hoe de toolkit is opgebouwd en wat erin te vinden is.

- Bezoek www.sociaalondernemenindeklas.nl – dit is het startpunt van jullie ‘safari’.
- Gebruik de safari-kaarten als gids: ga op ontdekkingstocht en verzamel ervaringen.
- Bespreek na jullie safari: *wat is de meest waardevolle vondst die jullie hebben gedaan?*

Terugkoppeling: Deel jullie ontdekking met de rest van de groep.

4. Verkennen toolkit (B): Toolkit Tapas

Toolkit Tapas

Doel: Verkennen en waarderen van een (beperkt) aantal werkvormen

Verken samen de toolkitkaart aan de hand van de volgende vragen:

1. Voor welke handelingsverlegenheid ('valkuil') van een leerkracht is deze kaart bedoeld?
2. Welk(e) component(en) van het model leren sociaal te ondernemen staat/staan centraal?
3. Wat spreekt je aan in deze werkvorm?
4. Zou je deze werkvorm gebruiken als je leerkracht zou zijn?

Terugkoppeling: Welke tool het meest waardevol en waarom?

5. Kansen en ondersteuning

Kansen en ondersteuning

- Welke mogelijkheden zie je als SOL om studenten te faciliteren en te ondersteunen bij het vormgeven van Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap?
- Waar zien jullie kansen om het (actief) burgerschap op jouw school verder te ontwikkelen?

6. Meer weten?

Actief burgerschap in de praktijk
**Laat kinderen
de wereld
mooier maken!**

**Hoe help je kinderen om betrokken
nieuwe kerndoelen burgerschap
aan een gezonde samenleving. Met
deze direct toepasbare voorbeelden
in de klas ontdek je hoe kinderen
kunnen maken.**

TEKST NOA BECKERS, LIZE BELMANS, MARTIJN DE NIJHOF

De nieuwe kerndoelen burgerschap (2025) benadrukken dat leerlingen maatschappelijke betrokkenheid moeten ontwikkelen: ze leren zich actief in te zetten voor de samenleving. Veel leerkrachten vragen zich af hoe ze praktisch handen en voeten kunnen geven aan deze doelen (Inspectie van het Onderwijs, 2022). *Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap* biedt hiervoor een kansrijke aanpak. Kinderen ontwikkelen compassie, empathie en zorgzaamheid en zetten die om in initiatieven die bijdragen aan een gezonde aarde en een wellevende samenleving voor iedereen (Van der Wal-Maris, 2022).

Stella van der Wal-Maris
Lectoraat Onderwijs & Sociaal Ondernemerschap,
Marnix Academie

ontmoedigd voelen. Sociaal ondernemerschap biedt een hoopgevend, handelingsgericht perspectief. Het als kind vanaf jonge leeftijd ervaren wat voor positieve invloed je kunt uitoefenen op je omgeving, draagt bij aan het welzijn en de betrokkenheid. Lector Stella van der Wal-Maris doet er onderzoek naar.

Het overlijden van haar zoon deed Van der Wal-Maris eens te meer realiseren wat er wezenlijk toe doet: compassie, empathie en zorgzaamheid. Haar carrière, die startte als wiskundedocent, kreeg vanaf dat ingrijpende moment steeds meer een sociale richting. Als lector Onderwijs & Sociaal Ondernemerschap aan de Marnix Academie in Utrecht wil ze maatschappelijke betrokkenheid bij (jonge) kinderen genereren.

'Ik wil ze leren zich sociaal ondernemend op te stellen. Onderwijs in Sociaal Ondernemerschap, een vertaling van het Engelse Social Entrepreneurship Education, is gangbaar in veel landen, maar niet in Nederland. Toch is ook

voor Nederland een insteek gericht op het leren sociaal te ondernemen passend', start Van der Wal-Maris haar verhaal. 'Het creëren van sociale waarde door maatschappelijke uitdagingen aan te pakken en kansen voor verbetering te leren zien en benutten, daar staat iedere school en leerling voor open. Maar hoe zorg je ervoor dat je verder gaat dan als school het belang ervan benoemen, hoe laat je kinderen daadwerkelijk ervaren dat ze verschil kunnen maken?'

Sociaal ondernemerschap op schoolniveau
'Voorwaarde is dat je als school een visie hebt op ontwikkeling op je onderwijs in relatie tot de invulling van de maatschappelijke opdracht van het onderwijs. In hoeverre wil je een school zijn die het als een van de kerntaken ziet om met elkaar een cultuur van compassie, empathie, zorgzaamheid en ondernemerschap te realiseren?' Van der Wal-Maris ziet dat veel scholen al aandacht besteden aan maatschappelijke thema's zoals inclusie, sociale cohesie, het klimaat en de leefbaarheid in de wijk. 'De koppeling van de problematiek aan een hoopgevend, handelingsgericht perspectief voor de leerling ontbreekt echter nog vaak. Uit onderzoek blijkt dat leerlingen een gesprek over de uitdagingen waar we in de wereld - of dat nu dichtbij of ver weg is - voor staan, vaak deprimerend vinden. Er ontbreekt dan een verbinding met de leerlingen zelf: met wat zij aan kansen voor mogelijke veranderingen ten goede zien, en met het zelf daadwerkelijk tot actie overgaan.'

Stella van der Wal-Maris

Meer weten?

Beckers, N., Belmans, L., De Mik, R., Roden, C. & Van der Wal-Maris, S. (2026). Actief burgerschap in de praktijk. Laat kinderen de wereld mooier maken! *JSW*, 2026 (4), 26-29.

artus
Ver

Bom, S. & Van der Wal, S. (2025). Maatschappelijke betrokkenheid omzetten in maatschappelijk handelen. *VBS Magazine*, 2025 (1), 14-15.

Meer weten?

Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap (2026). *Samen leren, samen impact. Inspirerende voorbeelden van hoe leerlingen maatschappelijke impact maken en sociaal ondernemen op school*

Groen, R. & Draaisma, A. (Eds.). (2026). *Duurzaam onderwijs. Eerlijk, inclusief, hoopvol*. Noordhoff.

Samen **leren**, samen **impact**

Inspirerende voorbeelden van hoe leerlingen maatschappelijke
impact maken en sociaal ondernemen op school

Februari 2026

Duurzaam Onderwijs

Eerlijk, inclusief,
hoopvol

Redactie:
Rosa Groen & Aniek Draaisma

1^e editie

Meer weten?

Tjipcast.

Hoe ziet burgerschapsonderwijs er in de praktijk uit?

11 FEBRUARI 2026 | DIDACTIEK EN PEDAGOGIEK | 36:27

00:00 00:00

Burgerschapsonderwijs klinkt vaak groot en abstract, maar in de praktijk gaat het juist vaak ook over heel concrete momenten: een ruzie op het schoolplein, een gesprek over eenzaamheid, of de vraag wie er mee kan doen als geld een probleem is. In dit gesprek laten **Rahila Maddoe** (leerkracht en burgerschapscoördinator) en **Stella van der Wal-Maris** (emeritus lector onderwijs en sociaal ondernemerschap) zien hoe je burgerschap niet “erbij” doet, maar verweeft in het dagelijkse schoolleven.

Abonneren op Tjipcast

Apple Podcasts

Twitter LinkedIn Facebook

Privacy - Voorwaarden

Hoe ziet burgerschapsonderwijs er in de praktijk uit?

Nog véél meer weten?

Coördinator burgerschapsonderwijs

September 2026

€ 2740

Post-hbo

Bouw aan sterk en betekenisvol burgerschapsonderwijs

Met deze post-hbo-opleiding ontwikkel je je tot coördinator burgerschapsonderwijs. Je leert hoe je een duidelijke visie ontwikkelt, collega's meeneemt en burgerschap zichtbaar maakt in zowel het curriculum als het dagelijks schoolleven. Zo bouw je aan een school waar leerlingen leren deelnemen, meedenken en bijdragen aan de samenleving.

[Coördinator burgerschapsonderwijs - Marnix Academie](#)

Word een changemaker!

Leren Sociaal Ondernemen in het basisonderwijs

sociaal
ondernemen
in de klas

Contact?

Marijke van Voorthuijsen
m.vanvoorthuijsen@hsmarnix.nl

Eva Kuijpers
e.kuijpers@hsmarnix.nl